

Archeologienota

Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem en archeologische werfbegeleiding

Aalst Keizersplein 33
(prov. Oost-Vlaanderen)

Auteurs: Els DUMALIN

Projectcode: 2020B282

Uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem: proefputtenonderzoek

1. Aanleiding vooronderzoek

Zie het verslag van resultaten bureauonderzoek

2. Gemotiveerd advies

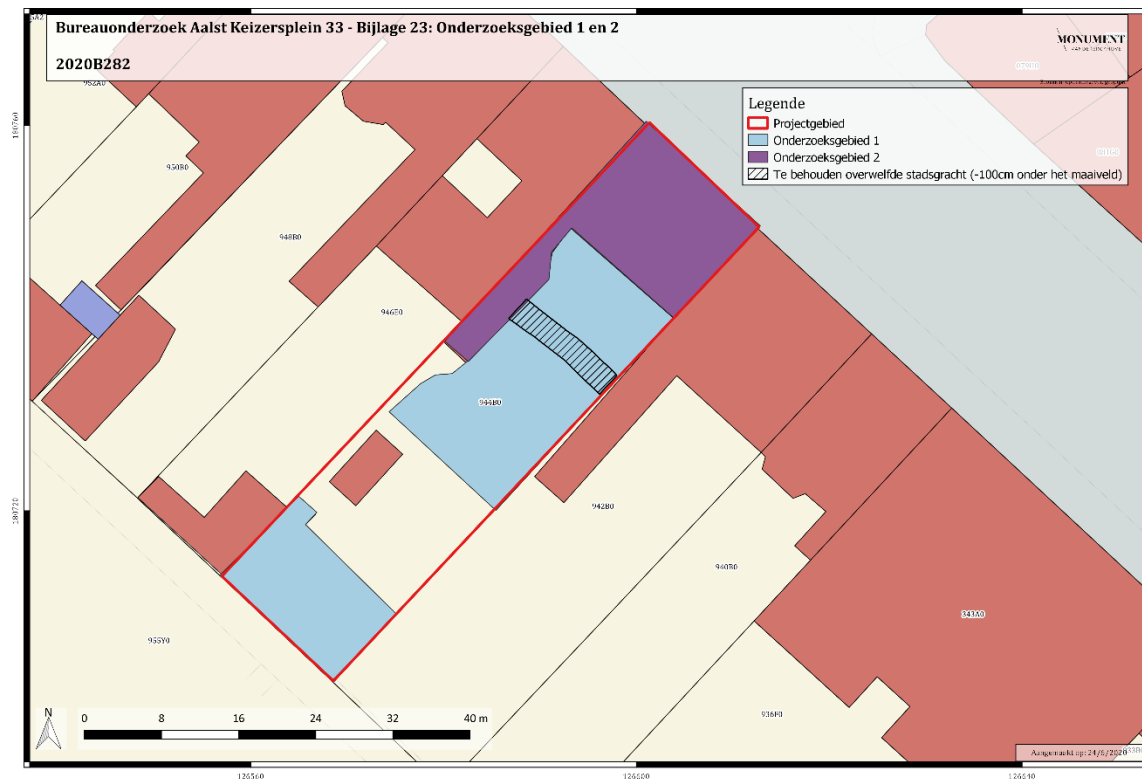
Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig, alle relevante beschikbare bronnen zijn teruggevonden en zijn geraadpleegd. Op basis van het verslag van resultaten van het bureauonderzoek is het duidelijk dat de kans tot het treffen van een archeologische site hoogst waarschijnlijk is. Daarom is voor een deel van het projectgebied een verder vooronderzoek noodzakelijk. Gezien de topografische ligging (in het historisch centrum van Aalst nabij de Dender) en de aard van de te verwachten archeologische sporen (potentieel voor sporen vanaf de middeleeuwen tot en met vandaag, potentieel tot aansnijden van stadsgracht) wordt een vervolgonderzoek in de vorm van proefputten en boringen in deze proefputten voorgesteld als de meest aangewezen methode voor de huidige tuinzone (onderzoeksgebied 1). Voor een uitgebreide evaluatie van de verschillende onderzoeksmethoden wordt verwezen naar het verslag van resultaten (hoofdstuk 2.5.).

Hieronder worden de voorwaarden beschreven waaraan de verschillende onderzoeksfases moeten voldoen. Het uitgestelde traject is noodzakelijk omdat een deel van het projectgebied zodanig bebouwd en verhard is dat een terreinonderzoek enkel kan plaatsvinden na afbraakwerken, en deze kunnen pas worden uitgevoerd na het verkrijgen van een stedenbouwkundige vergunning.

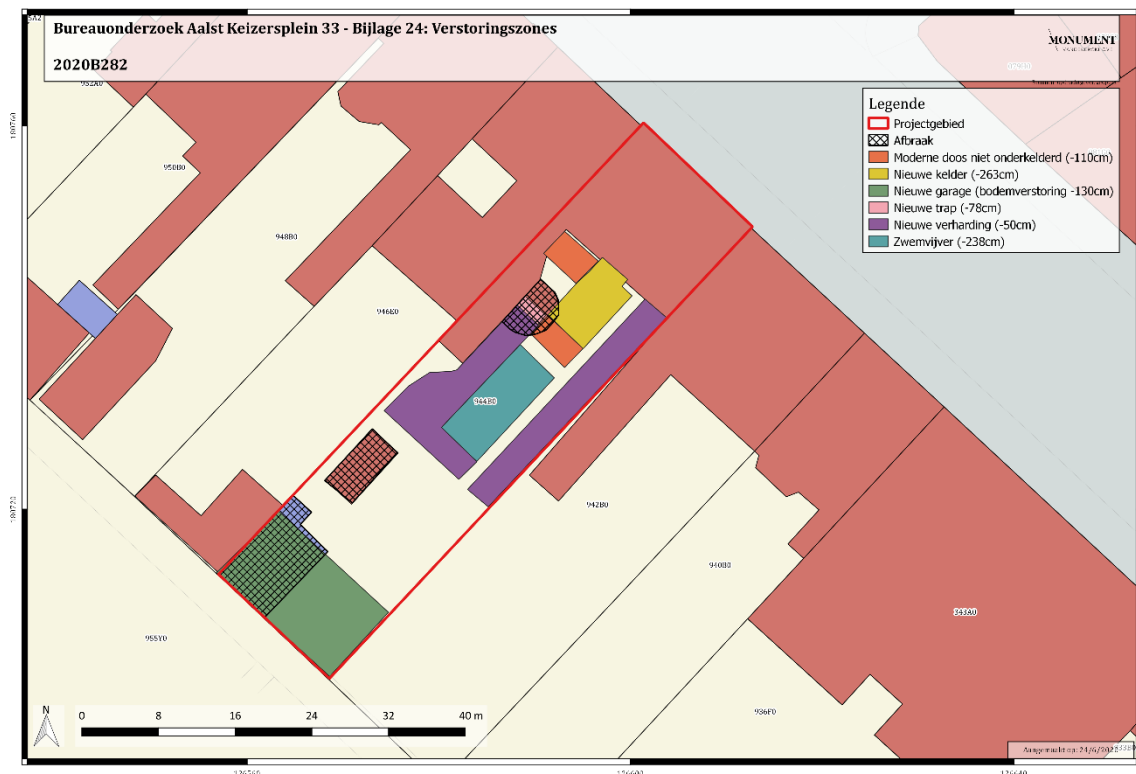
3. Planafbakening

Het projectgebied heeft een oppervlakte van ca. 1019m² en dient deels (onderzoeksgebied 1: ca. 517m²) onderzocht te worden door middel van proefputten en boringen in deze proefputten. In het geval dat bij het proefputtenonderzoek een intacte bodemopbouw wordt

vastgesteld en het potentieel op een goed bewaarde steentijdsite niet uit te sluiten valt, dient er van de B-horizont tot enkele centimeter in de C-horizont staalname te gebeuren die wordt gezeefd en verwerkt conform de bepalingen in de Code Goede Praktijk voor archeologisch verkennende boringen.

Figuur 1: GRB (bron: geopunt.be) met aanduiding projectgebied

Figuur 2: GRB (bron: geopunt.be) met aanduiding bodemverstoringen door geplande werken

4. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om te achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de ontwikkeling van het projectgebied. Hieronder worden de specifieke (niet limitatieve) onderzoeksvragen per methode weergegeven. Elke onderzoeksmethode is succesvol beëindigd wanneer haar vraagstellingen succesvol kunnen worden beantwoord. Zolang niet alle onderzoeksvragen succesvol kunnen worden beantwoord, dient men over te gaan op de volgende onderzoeksmethode zoals besproken in hoofdstuk 2.5. van het verslag van resultaten.

- **Proefputten:**
 - Zijn er archeologische sporen aanwezig?
 - Zijn er restanten van de middeleeuwse stadsgracht aanwezig op het terrein? Met welk materiaal werd deze gedempt? Is de diepte van de gracht te achterhalen?
 - Zijn er restanten van het oorspronkelijke 19e eeuwse L-vormige gebouw (koetshuis, berging, stalling) aanwezig?
 - Zijn er nog andere bewoningssporen aanwezig op de site?

- Zijn er restanten uit WOI, toen het gebouw werd bezet door de Kommandatuur?
 - Welke is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
 - Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
 - Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
 - Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten?
 - Welke is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
 - Is er een archeologische site aanwezig binnen het projectgebied?
 - Welke zijn de verder te nemen maatregelen i.f.v. de geplande werken?
- o **Boringen in de proefputten**
 - o Wat is de diepte van de middeleeuwse stadsgracht?
 - o Op welk niveau zit de onverstoorde moederbodem?
 - o Zijn er nog andere archeologische lagen onder de perimeter van de geplande werken (indien deze diepte niet kan behaald worden in de proefputten)?

5. Plan van aanpak

Hieronder wordt per voorgestelde onderzoeksmethode de te hanteren techniek beschreven:

- o **Proefputten**

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt van de inplanting van drie proefputten van 5m x 5m. Deze zijn strategisch geplaatst zodat er een duidelijk zicht kan bekomen worden op de complexe bodemstratigrafie op de zones die zullen verstoord worden door de geplande werkzaamheden.

Elke proefput wordt om veiligheidsoverwegingen getrapt verdiept tot op de perimeter van de geplande werken. Dit is voor proefput 1 -130cm, voor proefput 2 -238cm en voor proefput 3 -263cm onder het maaiveld.

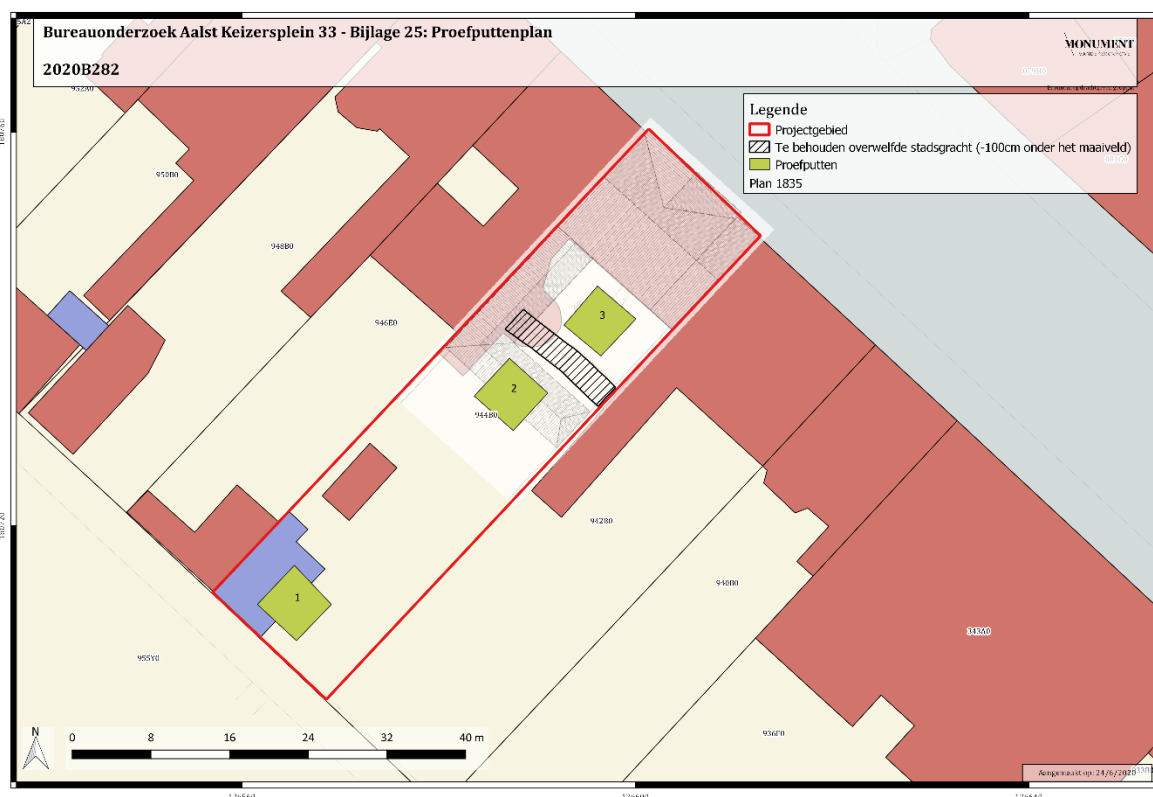
Bij de aanleg van de proefputten dient er vanaf een diepte van -1m een trap gemaakt te worden aan weerszijden van de proefput. De trappen hebben een breedte van 1m. Waarna opnieuw een diepte van 1m kan worden uitgegraven. Gaat men nog dieper dan -2m dienen opnieuw trappen gemaakt te worden zoals hierboven beschreven. Waar dit omwille van praktische redenen (vb. te diep) niet haalbaar is wordt zo diep mogelijk verdiept. Daarnaast kan in functie van de aanwezige archeologische restanten/lagen de archeoloog ter plaatste afwijken van deze afmetingen.

Vervolgens worden twee boringen per proefput geplaatst. Het booronderzoek dient te gebeuren met een Edelmanboor met een diameter van 7cm. Indien de diepte van de perimeter niet behaald kon worden, kan via deze boringen toch nog informatie gewonnen

worden over de bodemopbouw en de archeologische restanten. Daarnaast kan via deze boringen mogelijks de exacte diepte van de stadsgracht achterhaald worden.

Het profiel van de proefput in combinatie met de boorstalen kunnen samen een profiel vormen van de stadsgracht en de bovenliggende lagen.

De bouwheer voorziet grondwaterbemaling voor het uitgraven van de kelder. Het proefputtenonderzoek kan dus pas plaatsvinden na de bemaling. De bouwheer dient bij het plaatsen van de bemaling rekening te houden met de toegankelijkheid van het terrein en de locaties van de proefputten.

Figuur 3: GRB (bron: geopunt.be) met aanduiding proefsleuf

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de put. Na afloop van het terreinonderzoek worden de putten opnieuw gedicht met de eerder uitgegraven grond. Indien nodig worden kwetsbare sporen (vb. brandrestengraven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Bovenstaand proefputtenplan is een indicatie. Daarom is het aangewezen dat het bovenstaand plan herbekeken wordt door de erkende archeoloog die het proefputtenonderzoek zal uitvoeren, en dit in overleg met de initiatiefnemer (die eventuele randvoorwaarden kan opleggen) en rekeninghoudend met externe omstandigheden (bvb.

terreinsituatie op moment van uitvoering, aanwezige begroeiing,...). Indien er dient te worden afgeweken van dit patroon, dient dit gemotiveerd te worden bij de opmaak van het verslag.

Wanneer de gebouwen gesloopt en bomen gerooid worden, is het van belang dat enkel de bovengrondse delen worden gesloopt of met andere woorden tot op het niveau van het huidige maaiveld. De uitbraak van structuren die de bodem kunnen roeren dienen onder begeleiding van een archeoloog te gebeuren. Dit om te voorkomen dat sloopwerkzaamheden een bijkomende impact hebben het mogelijk aanwezige bodemarchief.

Het archeologisch ensemble zal gedurende en na het afronden van het onderzoek bewaard worden bij Monument Vandekerckhove nv, Oostrozebekestraat, 8770 Ingelmunster. Na afronding en oplevering van de rapportage wordt het ensemble definitief bewaard op de plaats naar keuze van de bouwheer. Bewaring gebeurt conform de bepalingen in de Code Van Goede Praktijk (hoofdstuk 30.2).

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. De diverse fases van vooronderzoek moeten niet uitgevoerd worden indien de geplande bouwwerken, waarvoor deze archeologienota wordt opgesteld, niet zullen worden uitgevoerd. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling kan beantwoord worden. Het gefundeerd kunnen beantwoorden van de vraagstelling is dus het evaluatiecriterium aan de hand waarvan de erkende archeoloog zal bepalen of het onderzoeksdoel succesvol bereikt is.

6. Gewenste competenties

- In het kader van het proefputtenonderzoek dient het team te bestaan uit minstens 2 archeologen waarbij minstens één van de uitvoerende archeologen ten minste 220 werkdagen veldervaring heeft met onderzoek op zandbodems en tenminste 40 werkdagen met onderzoek op stadscontexten, en beide beschikken over minstens 20 werkdagen veldervaring wat betreft proefputtenonderzoek.
- Gedurende het veldwerk dient een (assistent-)aardkundige op afroep beschikbaar te zijn op het terrein. De (assistent-)aardkundige moet beschikken over aantoonbare ervaring met zandbodems.

7. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.

Archeologische werfbegeleiding

1. Aanleiding vooronderzoek

Zie het verslag van resultaten bureauonderzoek

2. Gemotiveerd advies

Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig, alle relevante beschikbare bronnen zijn teruggevonden en zijn geraadpleegd. Op basis van het verslag van resultaten van het bureauonderzoek kan gesteld worden dat voor onderzoeksgebied 2:

- het hoofdgebouw en de aanbouw dateren uit 1804
- De bestaande vloeren en een deel van de funderingen worden afgegraven, waardoor een deel van het archeologisch bodemarchief wordt vernield
- er een mogelijkheid is voor de aanwezigheid van archeologische restanten van de bewoningsgeschiedenis en/of bouwgeschiedenis van dit pand

Algemeen is de doelstelling van het vooronderzoek met ingreep in de bodem achterhalen of er effectief horizonten bewaard zijn waarin een archeologische vindplaats voorkomt, en wat de aard van die archeologische vindplaats is. Aangezien het gebouw een gekende archeologische waarde in het projectgebied vormt, is het onderzoeken van de te renoveren en af te breken vloeren onderdeel van de werfbegeleiding.

Er wordt verwacht dat de uitbraakwerken zowel de vloeropbouw als een deel van de onderliggende funderingen zullen omvatten. Dit om dan een nieuwe vloer aan te leggen. Deze werken dienen onder begeleiding van een archeoloog uitgevoerd te worden. Dit onderzoek heeft het voordeel ten opzichte van andere onderzoeksmethodes (zoals proefputten) dat de binnenindeling en de bouwfases in het grondvlak gedetecteerd en geregistreerd kunnen worden terwijl de renovatie en afbraakwerken doorgaan. Proefputten of -sleuven laten dit niet, of moeilijk toe. De werfopvolging heeft eveneens de voorkeur op een volledige opgraving omdat de begeleiding vaak in één fase met de graafwerken verloopt die hoe dan ook vereist zijn om de vloeren te funderen en omdat het stabiliteitstechnisch niet altijd mogelijk of wenselijk is om vooraf putten te graven.

Omwille van bovenstaande redenen wordt geconcludeerd dat voor onderzoeksgebied 2 (oppervlakte ca. 260m²) een verder archeologisch onderzoek in de vorm van een archeologische werfbegeleiding noodzakelijk is.

De algemene regie van de graafwerken bij het onderzoek – dit houdt in: timing, planning en algemene omvang van de graafwerken – ligt in handen van de uitvoerder van de graafwerken.

De concrete regie van de graafwerken wordt bepaald door de archeoloog-veldwerkleider. Met de concrete regie wordt bedoeld: de specifieke graafmethode, het aanleggen van vlakken, de omgang met het aanwezige erfgoed (sporen en vondsten) en de registratie van de sporen. De veldwerkleider organiseert de concrete regie van de graafwerken dusdanig dat de decretale bepalingen omtrent een archeologische werfbegeleiding zo volledig mogelijk kunnen uitgevoerd worden. De geplande graafwerken kunnen met andere woorden niet uitgevoerd worden zonder de regie en begeleiding van een archeologisch veldwerkleider. Gezien de algemene regie in handen ligt van de uitvoerder van de graafwerken, zorgt deze voor de logistieke omkadering van de graafwerken, werfinrichting en de omgang met afgegraven grond. Het graafmateriaal wordt gekozen in overleg met de archeologisch veldwerkleider, waarbij enkel materiaal ingezet wordt dat geen schade toebrengt aan het archeologisch erfgoed.

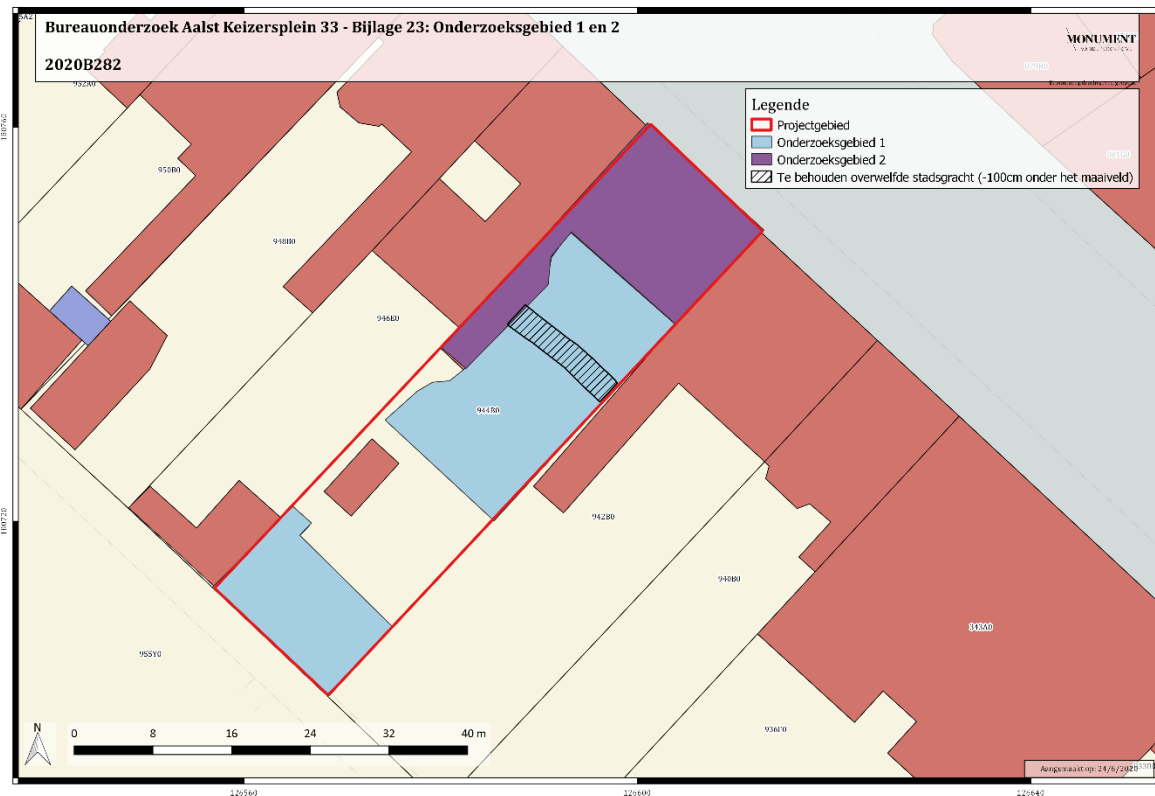
3. Planafbakening

Het gebied dat door de initiatiefnemer zal ontwikkeld worden is ca. 1019m² groot en dient deels (onderzoeksgebied 2 – oppervlakte ca. 260m²) onderzocht te worden door een archeologische werfbegeleiding.

De vloerplaat van de kelder onder het hoofdgebouw zal worden vervangen door een nieuwe betonplaat (dikte 12cm) met daarop een nieuwe vloer. Voor deze ingreep zal de bodem geroerd worden tot ca. 230cm onder het maaiveld of 30cm onder de bestaande vloer (ca. 5-10cm dik). Dit betekent dat de graafwerken ca. 20-25cm in de bestaande funderingen zullen plaatsvinden. De onderliggende funderingsdelen blijven behouden.

Het kleine keldergedeelte onder de uitbouw blijft behouden en wordt afgesloten met een betonplaat onder het trappgat zodat de doorgang niet meer mogelijk zal zijn.

De vloerplaat van de bestaande achterbouw zal worden uitgebroken en uitgegraven tot een diepte van -27cm onder het maaiveld. Dit is -33cm onder de bestaande vloer (ca. 5-10cm dik). Deze zal worden vervangen door een nieuwe vloerplaat bestaande uit een funderingsplaat (13cm), isolatie (8cm), chape (7cm) en tegels (2cm). Kortom zullen de graafwerken ook hier ca. 20-28cm in de bestaande fundering plaatsvinden. De onderliggende delen blijven behouden.

Figuur 4: GRB (bron: geopunt.be) met aanduiding onderzoeksgebied 1 en 2

4. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om te achterhalen wat de exacte aard is van de archeologische site die werd aangetroffen in de bodem. Kennis daarvan kan bijdragen tot een beter begrip van de ontstaansgeschiedenis van deze regio. Hiertoe worden volgende (niet-limitatieve) onderzoeksvragen voorgesteld:

- Kan het de dikte en de samenstelling van het bestaande vloerniveau en de onderliggende funderingen in kaart gebracht worden?
- Bestaat de grond tussen de funderingszolen uit onverstoorde bodem, aangevulde bodem of puin? Zijn er archeologische resten terug te vinden in het eventuele opvullingspuin?
- Zijn er sporen van de oudste gebruiksfase van het historisch pand bewaard gebleven?
- Geven de aangetroffen resten informatie over welstand, levenswijze, sociale, economische of culturele achtergrond van de gebruikers of bewoners?
- Zijn er sporen van de bezetting van het pand in WOI bewaard gebleven?
- Wat is de bewaringstoestand van de bouwlagen?

- In hoeverre hebben (sub)recente ingrepen de archeologische waarden aangetast binnen het onderzoeksgebied?
- Is er een (mogelijke) relatie tussen de aangetroffen vindplaats en de gekende vindplaatsen in de omgeving, inclusief de sporen in de rest van het projectgebied?

5. Plan van aanpak

De archeologische opgraving wordt opgevat als een *strip and map*-methode tijdens het afgraven van de grond, als onderdeel van de effectieve bouwwerken. Hieronder worden de voorwaarden beschreven waaraan deze *strip and map* moet voldoen.

Alle graafwerken gebeuren onder begeleiding van minstens 2 archeologen. Het uitgraven van de grond gebeurt laagsgewijs, op aangeven van de archeologen en tot op het eerste relevante archeologische niveau. Indien dit archeologische niveau hoger ligt dan de uitgravingsdiepte, dan worden eerst alle sporen en vondsten archeologisch geregistreerd volgens de regels van de kunst alvorens er verder kan gegraven worden (tot een volgend archeologisch vlak, tot de verstoringsdiepte of tot op de bufferdiepte). Bovenstaande procedure herhaalt zich tot dat de verstoringsdiepte of bufferdiepte is bereikt. Er moet dus van uitgegaan worden dat de graafmachine niet hetzelfde rendement zal halen als bij graafwerken waar geen archeologische voorwaarden aan gekoppeld zijn. Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Hierop worden geen afwijkingen voorzien.

Wanneer de gebouwen gesloopt worden, is het van belang dat enkel de bovengrondse delen worden gesloopt of met andere woorden tot op het niveau van het huidige maaiveld. De uitbraak van structuren die de bodem kunnen roeren dient onder begeleiding van een archeoloog te gebeuren. Dit om te voorkomen dat sloopwerkzaamheden een bijkomende impact hebben het mogelijk aanwezige bodemarchief.

Staalname en conservatie dienen te gebeuren volgens de bepalingen zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Omdat een vooronderzoek met ingreep in de bodem op deze site niet mogelijk is (omwille van de strikte veiligheidsvoorschriften) kan de aard van de staalname en conservatie niet vooraf worden ingeschat.

6. Criteria

Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling kan beantwoord worden. Het gefundeerd kunnen beantwoorden van de vraagstelling is dus het evaluatiecriterium aan de hand waarvan de erkende archeoloog zal bepalen of het onderzoeksdoel succesvol bereikt is.

De archeologische opgraving moet niet uitgevoerd worden indien de geplande bouwwerken, waarvoor deze archeologienota wordt opgesteld, niet zullen worden uitgevoerd.

7. Schatting totale duur

In totaal dient ca. 260 m² archeologisch onderzocht te worden door middel van werfbegeleiding. Voor de aanleg, het onderzoek en de registratie van de verschillende vlakken worden vijf werkdagen voorzien. De uitvoering van het onderzoek wordt ingepland tijdens de bouwwerken, men dient rekening te houden dat het rendement lager zal liggen ten gevolge van de archeologische registratie. Dit rendement hangt uiteraard af van de aanwezige archeologische relictten in de ondergrond tot op de geplande verstoringsdiepte.

Indien de werken op vijf dagen kunnen afgrond worden, wordt de totale kost van de werken geraamd op 12 000€

8. Kostenraming

De werfbegeleiding wordt uitgevoerd door een ploeg bestaande uit een erkend archeoloog (deeltijds), een veldwerkleider (permanent). Indien nodig worden een aardkundige, conservator en materiaaldeskundige deeltijds betrokken bij het onderzoek.

De kosten voor graafwerken en werfinfrastructuur maken geen deel uit van deze kostenraming. De kostenraming wordt geschat op 12 000 €.

Dit houdt volgende kostenposten in:

- Veldwerk
- Rapportering
- Verwerking vondsten en staalnames

9. Gewenste competenties

In het kader van de archeologische werfbegeleiding dient het team te bestaan uit minstens 2 leden waaronder een erkend archeoloog (deeltijds aanwezig) en een veldwerkleider (permanent aanwezig), waarbij de veldwerkleider minstens 120 werkdagen veldervaring heeft met stadcontext en minstens 5 aantoonbare projecten binnen stadsopgraving.

Volgende actoren dienen op afroep beschikbaar te zijn:

- Een aardkundige
- Een conservator
- Een materiaaldeskundig

11. Risicofactoren

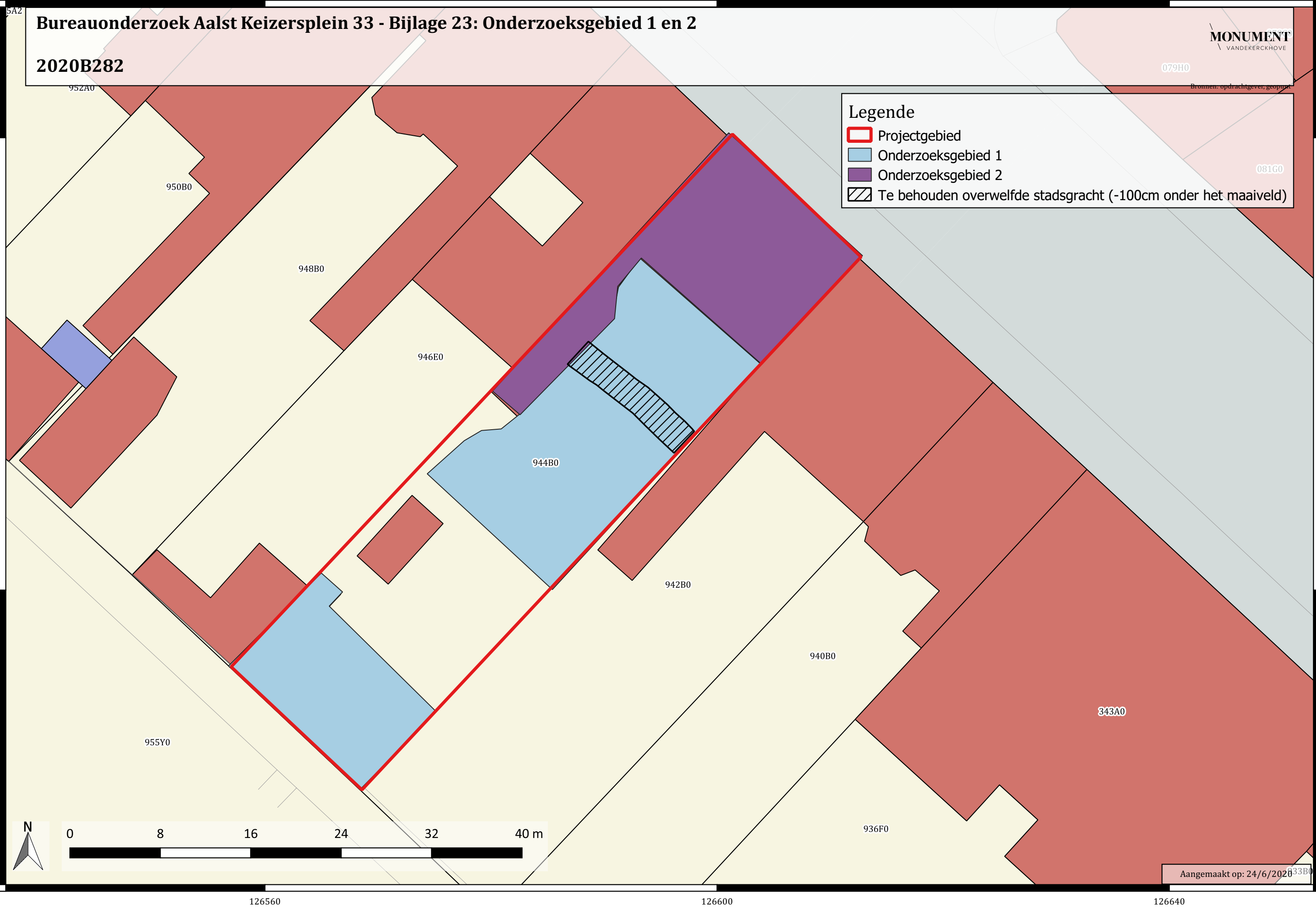
Er zal op alle momenten (voorbereiding en uitvoering) een gedegen overleg moeten zijn tussen de initiatiefnemer, de aannemer bouwwerken en de aannemer archeologie om de werken optimaal op elkaar af te stemmen.

12. Deponering

Het archeologisch ensemble zal gedurende het onderzoek bewaard worden bij de aannemer archeologie. Na volledige afronding van het onderzoek zullen met de initiatiefnemer de nodige afspraken gemaakt worden over een definitieve deponeringsplek.

13. Voorziene afwijking van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.

Bureauonderzoek Aalst Keizersplein 33 - Bijlage 24: Verstoringszones

2020B282

MONUMENT
VANDEKERCKHOVE

079H0

Bronnen: opdrachtgever, geopunt

Legende

- Projectgebied
- Afbraak
- Moderne doos niet onderkelderd (-110cm)
- Nieuwe kelder (-263cm)
- Nieuwe garage (bodemverstoring -130cm)
- Nieuwe trap (-78cm)
- Nieuwe verharding (-50cm)
- Zwemvijver (-238cm)

180760

180720

126560

126600

126640

Aangemaakt op: 24/6/2020

33B0

